

Arturo Pérez-Reverte

(1951-)

“Το αίνιγμα της Σεβίλλης” - (1995)

“*La piel del tambor*”

Πρώτη διαπίστωση: Ο Ρεβέρτε είναι γενναίος. Φλερτάρει με τον αφορισμό της Αγίας Έδρας, από σελίδα σε σελίδα, ή, ακριβέστερα, από εξώφυλλο σε εξώ-φυλλο.

Υπό τη Δαμόκλειο -για τους τρίτους- σκέπη της ελβετικής φρουράς του (και αυτής σε χρόνια σύγκρουση με το άμεμπτο) το Βατικανό είναι για τον Ρεβέρτε μια απύθμενη κολυμπήθρα σκοτεινών συνωμοτών και ραδιούργων, στην υπη-ρεσία του Πάπα, ή, ακόμα σοβαρότερο, του Θεού: “*Αλλά και ο πιο άπειρος νεοσύλλεκτος της ελβετικής φρουράς γνώριζε ότι, τους τελευταίους δύο αιώνες, το Ινστιτούτο (Εξωτερικών Υποθέσεων) ήταν το εκτελεστικό όργανο του Πάπα και ότι τώρα συντόνιζε όλες τις μυστικές δραστηριότητες των υπηρεσιών πληροφοριών του Βατικανού*” (Σελ. 18). Στο ίδιο μήκος και τα εικονοκλαστικά του Ρεβέρτε: “*Ο εφημέριος σήκωνε επιτιμητικά τους ώμους «Τι ήταν η μπαρόκ θρησκευτική τέχνη εκτός από μια προσπάθεια να πάρουν από το Λούθηρο ή τον Καλβίνο τους πιστούς τους, τους θεατές τους... Κι ύστερα, πείτε μου πού θα ήταν η σύγχρονη παποσύνη χωρίς την τηλεόραση. Η γυμνή πίστη δεν κρατιέται. Ο κόσμος χρειάζεται σύμβολα για να γραπωθεί πάνω τους, γιατί έξω κάνει πολύ κρύο»*” (Σελ. 302). Κάποιες ισότιμες παράγραφοι, γραμμένες ελάχιστους αιώνες πριν, θα εξασφάλιζαν στον Ρεβέρτε μια εξαιρετικά προνομιακή θέση στην πρώτη πυρά της ερχόμενης Κυριακής.

Ένας ιερωμένος-“στρατιώτης” του Ινστιτούτου Εξωτερικών Υποθέσεων (ΙΕΥ) του Βατικανού, ο Λορένθο Κουάρτ (κλώνος του Σίλα, στον “Κώδικα Ντα Βίντσι”, επί το ανθρωπινότερο, επιεικέστερο, και πιο φιλόανθρωπο), αναλαμ-βάνει να διαλευκάνει, για λογαριασμό του Βατικανού (και όχι του *Orus Dei*), την υπόθεση δύο ατυχημάτων(;) που συνέβησαν σε μια μικρή, μισοερεί-πωμένη εκκλησία της Σεβίλλης. Όχι μια οποιαδήποτε εκκλησία. Γύρω από το ημιαποσυντεθειμένο κτίσμα, που συμβαίνει να πατάει επάνω σε πανάκριβη γη, συγκρούονται συμφέροντα που μοιάζουν απόμακρα, σε σχέση με τους εκκλησιαστικούς κανόνες και τις επιθυμίες ενός γηραλέου και πάμπτωχου ποιμνίου. Απέναντι στις ορέξεις των κατασκευαστών-τραπεζιτών, αλλά και του υψηλόβαθμου κλήρου, που έχουν προγραμματίσει την εκκοσμίκευση και απαλλοτρίωσή της, η εκκλησία της Κυρίας μας των Δακρύων θα αναλάβει να αμυνθεί, με τραγικές συνέπειες γι’ αυτούς που είναι έτοιμοι να εισηγηθούν την κατεδάφισή της.

Το ερέθισμα για να ασχοληθεί με το θέμα, έρχεται στην Αγία Έδρα μέσω του “Εσπερινού”, ενός χάκερ που, καταφέρνοντας να σπάσει τους κώδικες του Βατικανού,

αναγγέλλει ότι η μικρή εκκλησία του δέκατου έβδομου αιώνα, εγκαταλελειμμένη από όλους «...σκοτώνει για να υπερασπιστεί τον εαυτό της».

Για τον Κουάρτ θα αρχίσει ένας χορός ανάμεσα σε λύκους, πότε επικίνδυ-νους, πότε γοητευτικούς. Οι τελευταίοι, συντελούσης και μιας ειδωλολατρικά μεθυστικής Σεβίλλης (ο Ισπανικός Οργανισμός Τουρισμού οφείλει πολλά στον Ρεβέρτε), θα είναι ακόμα πιο επικίνδυνοι για τον πατέρα Κουάρτ και τη ζηλό-τυπα φυλασσομένη αρετή του...

Ο Ρεβέρτε είναι εντυπωσιακός στις περιγραφές του. Αυτές της παλιάς Σεβίλλης των μπαλκονιών, των πορτοκαλιών, της μπουκαμβίλιας και του Γουαδαλ-κιβίρ. Αλλά και των φωτογραφικών περιγραφών και των ακαριαίων εικόνων: “*Το ηλεκτρικό φως γλύκαινε κάπως τις γωνίες του προσώπου του, τονίζοντας τη λεπτή και επίπονη γραμμή των στενών, σκληρών χειλιών. Ένα απ’ αυτά τα στόματα που δε φίλησαν στη ζωή τους άλλο από άμφια, πέτρα και μέταλλο*” (Σελ. 29), ή “*Πέρασαν και άλλα περιστερία με πορεία προς τη νύχτα*” (Σελ. 306), ή “*...την μπούκλα της αλά Εστρελλίτα Κάστρο κι εκείνο το φοκλόρ ύφος, το πάντα καθ’ οδόν προς κάποιο ανέφικτο πλέον πάλκο*” (Σελ. 318). Αν κάτι πρέπει να προσάψει κανείς στον Ρεβέρτε είναι ο ρυθμός του μύθου του. Ο Ρεβέρτε πλατειάζει, κάποιες φορές ανυπόφορα. Όχι σπάνια, οι εικόνες του εκφυλίζονται σε ένα ναρκισσιστικά αυτάρεσκο και βαρύ ιδίωμα που κουράζει, όταν δεν εξαντλεί, και αποεπιταχύνει, όταν δεν καθλώνει. Ενδεικτικά: Θα χρειαστούν 14 σελίδες για να ανατεθεί η αποστολή στον Κουάρτε (συζήτηση μεταξύ Κουάρτε, του προϊσταμένου του στην ΙΕΥ αρχιεπίσκοπου Πάολο Σπάδα, και του καρδινά-λιου Ιβασκίεβιτς), (σελ. 19-32), ή, 17 σελίδες για τη συνάντηση Κουάρτ-αρχιεπίσκοπου Κόρβο, (σελ. 107-123), ή, 17 σελίδες για τη συνάντηση Κουάρτ-πατρός Φέρρο-Μακαρένα και της μητέρας της, (σελ. 277-291). Δεν είναι αυτά τα σημεία, αλλά και αρκετά άλλα, που “καταφέρνουν” ένα μυθιστόρημα 540 σελίδων, όσο και αν η τελευταία φράση -της τελευταίας σελίδας- ανταμείβει τον μακρόθυμο αναγνώστη με το πολύτιμο κλειδί του μύθου;

Στα αδύνατα σημεία του βιβλίου και η ανακάλυψη του “Εσπερινού”. Ο Ρεβέρτε τον προσφέρει στο πιάτο, στον Κουάρτ, λύνοντας τον συγκεκριμένο γρίφο -γιατί, βέβαια, υπάρχουν και άλλοι-, σχετικά “εύκολα”.

Οι χαρακτήρες του Ρεβέρτε, στέρεοι, συνεπείς στη σοβαρότητα ή στην ασημα-ντότητά τους, κατά κανόνα εντυπωσιάζουν. Είναι, νομίζω και το ανταγωνι-στικό πλεονέκτημα του “Αινίγματος”, έναντι του άλλου σημείου αναφοράς του Ρεβέρτε, του “Πίνακα της Φλάνδρας”. Εδώ έχουμε μία μεγάλη γκάμα χαρακτήρων, κατά κανόνα εξαιρετικά σύνθετων, εμπλεκόμενων στη μάχη του καλού και του κακού, της επιθυμίας και της αγνότητας, της εξουσίας και της ταπεινότητας, του προφανούς και του σκοτεινού, της έπαρσης και της απλότητας, του γενναιόδωρου και της κενότητας. Κι αν κάποιος, άθεος, βλάσφημος, ή, απλά, υστερόβουλος, στέρησε από την Κυρία μας των Δακρύων το κεφάλι της, θα υπάρχουν οι Φέρρο, Μαρσάλα, Μακαρένα, αλλά και οι Κουάρτ, αυτού του κόσμου, που θα συντηρούν τα δάκρυά της, έστω και τα σε απομίμηση, για να στηρίζουν το ποίμνιο των αδυνάτων και των απλοϊκών. Προεξάρχοντας του πατέρα Φέρρο, υπόδειγμα του ιερωμένου- -παντιέρας των παριών και των ξεχασμένων, μπροστάρη της ενορίας των αθλών, που θα ξεχάσει τη Ρώμη, αν ποτέ τη θυμήθηκε, που

θα μπει στην κορυφή, ακρόπρωρο-μαινάδα, των λίγων που επιμένουν να ιερουργούν ανάμεσα στα ερείπια και στις σκαλωσιές μιας εκκλησίας που εκβιάζει την ύπαρξή της, ο πατέρας Φέρρο της Σεβίλλης θα έκανε καλό ζευγάρι με τον παπα-Γιάνναρο, του Κάστελου, στους “Αδερφοφάδες”, του Καζαντζάκη.

Κι έπειτα οι γυναίκες του “Αινίγματος”, η Μακαρένα Μπρουνέρ και η Γκρις Μαρσάλα. Οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Ο Ρεβέρτε τις τοποθετεί στο φως της Σεβίλλης, θα έμοιαζαν εκτός τόπου οπουδήποτε αλλού, η πρώτη με ρίζες παλιές όσο η πόλη, θέλει την εκκλησία όσο οι άλλοι την έχουν ξεχάσει, και φαίνεται να θέλει κάποιους που την θέλουν. Την εκκλησία. Ο Κουάρτ θα κερδίσει, ή θα χάσει πολλά, σχετικά. Η Μαρσάλα απέχει από την Μπρουνέρ κατά δέκα χρόνια και κατά ένα όρκο πίστης. Ο Ρεβέρτε σκιαγραφεί εδώ ίσως τον πιο ενδιαφέροντα χαρακτήρα του βιβλίου, μέσα από μια παρουσία μάλλον διακριτική, αλλά εξαιρετικά φορτισμένη. Τους διαλόγους της Μαρσάλα με τον Κουάρτ (σελ. 167-171 και σελ. 378-384) διατρέχει το πνεύμα του «*οι παλιές μοναχές είμαστε σκληρές*» (Σελ. 380) και το κείμενο της συζήτησης στο δωμάτιο της καλόγριας είναι πρότυπο κειμένου ανάμεσα στις γραμμές. Η Μαρσάλα που «*πίσω από τα λερωμένα με γύψο ρούχα*» και «*τα χέρια της με κάλους, δυνατά με νύχια κομμένα και σπασμένα, γεμάτα ασβέστη και μπογιά*», θα παρακολουθεί -βλέμμα εντομολόγου- όλους και όλα, παρουσία απόμακρη όταν παρούσα και προφανής όσο απέχει, καταδικαστική για την ίδια, όταν καταλήγει «*Λίγα πράγματα είναι τόσο τραγικά όσο το να διαπιστώσεις κάτι άκαιρα*» (Σελ. 384).

Και, βέβαια, ο Κουάρτ. Ο Ρεβέρτε ορίζει το άψογο, της παρουσίας, της λογικής, της κίνησης και του λόγου. Μόνο που το “α”, ορίζει τόσο τη διάκριση από τους άλλους, τους υποκείμενους στον ψόγο, όσο είναι και στερητικό. Το πρότυπο της ιησουϊτικής λογικής, θα κινηθεί ανάμεσα στη Σκύλα της Ρώμης και στη Χάρυβδη της Σεβίλλης με την ακρίβεια χειρουργικού μαχαιριού, που σημαίνει υπερβολικά άγαρμπα για τα μέτρα των Μακαρένα αυτού του κόσμου, αλλά και αρκετά σοφά για να αποτρέψει την καταστροφή. Στο προφίλ του Κουάρτ, ο Ρεβέρτε αναδεικνύεται σε ισορροπιστή ανάμεσα στο κλινικό και στο ανθρώπινο, με τις παραχωρήσεις του ενός να μη συνιστούν εκμετάλλευση για το άλλο. Το σημείο σύγκλισης -χαρισματικά δοσμένο- η απόφαση, δηλαδή, του Κουάρτ να λειτουργήσει την εκκλησία της Κυρίας μας των Δακρύων (σελ. 513-516) υποδεικνύει ακριβώς το σημείο ισορροπίας που αναφέρθηκε πιο πάνω.

Και, ασφαλώς, ο άλλος κόσμος. Ο λόγος για τον Θελεστίνο Περεχίλ, μπράβο επωνύμων, καθ’ έξη άτυχο καζινόβιο, ιδιοκτήτη γραβατών-λαχανόκηπων και μανάτζερ ενός από τα οπερετικότερα τρίο της αστυνομικής, και όχι μόνο, λογοτεχνίας: “*Κατάπτε το σάλιο του πριν περάσει το δάχτυλο ανάμεσα στο δέρμα του και στο λαιμό του πουκαμίσου και ξανακοίταξε το πούρο του ευτραφούς και διαγραμμένου δικηγόρου, τη σπασμένη μύτη του Πότρο, την ψεύτικη ελιά της Νίνια. Μ’ αυτά που του έμεναν στην τσέπη, δεν μπορούσε να βρει τίποτε καλύτερο: τρία ερείπια που ήταν για το άσυλο μάλλον παρά για το δρόμο. Υπολείμματα ναυαγίου. Αζήτητα παλιοσιδερικά*” (Σελ. 56). Το τρίο λοιπόν: Ο δον Ιμπραήμ, ψευδεπί-γραφος δικηγόρος, “κολλητός” του Χέμινγουέι, του Γκεβέρα και της ιντελι-γκέντσια της προκαστρικής αλλά και της επαναστατικής Κούβας,

εραστής των Μοντεκρίστο όταν τα φωτεινά διαλείμματα της ενδημικής πενίας του το επιτρέπουν, και συντονιστής την ομάδα του αρνητικού IQ. Και ο Ποτρ δελ Μαντελέτε, που “...δάνειζε στη σκηνή το σκληρό και σιωπηλό προφίλ του, που δεν είχε καθόλου σκιά, γιατί περιπλανιόταν πάντα, έχοντας χάσει τον προσανατολισμό του, σε ριγκ και άθλιες περιοδεύουσες αρένες” (Σελ. 78). Και η Νίνια Πουινιάλες που “...τώρα, τρεις δεκαετίες μετά το εφήμερο διάστημα της δόξας, περιέφερε την κακοτυχία της, τη μελαγχολική της ιστορία και τα τραγούδια της σε τραπέζια λερωμένα με φτηνό κρασί και σε αξιοθρήνητα καμπαρέ...” (Σελ. 73). Και οι τρεις προβάλλουν τα επισφαλή ναυάγια που είναι, αφού “έτσι κανείς δεν ταίριαζε και όλα ήσαν ταιριαστά σ’ εκείνο το ιδιόμορφο τρίγωνο, που ήταν φτιαγμένο από δειλινά, καπνό πούρων, κρασί, χειροκροτήματα, μακρινές παραλίες και νοσταλγίες” (Σελ. 78). Αλλά και οι άρτιοι δευτεραγωνιστές, όπως ο υπαστυνόμος Ναβάχο, μια ατέλειωτη παντομίμα πίσω από εύστοχες κουβέντες, ή ο δημοσιογράφος Μποναφέ, επιτομή του εκβιαστικού και του γλοιώδους.

Και, στο περιθώριο, κάποιες στιγμές μεγαλειώδους σαρκασμού, όπως: “Υπάρ-χουν σκυλιά που υπερασπίζονται τον αφέντη τους και αυτοκίνητα που δηλώνουν τους κατόχους τους. Η Μερσεντές του Πέντσο Γκεβίρα ήταν σκούρα, απαστράπτουσα, τεράστια, μ’ ένα απειλητικό αστέρι με τρεις βραχίονες να κουρνιαρίζει στο καπό, στο σημείο πάνω από το ψυγείο, σαν στόχαστρο μυδραλιοβόλου” (Σελ. 87), ή, μιλάει ο υπαστυνόμος Ναβάχο: “«Σύμφωνα με το Νεύτωνα, λόγω της γήινης έλξης και της φυγόκεντρης κίνησης που προκαλείται από την περιστροφική κίνηση του πλανήτη, κάθε αντικείμενο που αφήνεται ελεύθερο στην επιφάνεια της γης αποκτά μια κατακόρυφη κίνηση που το σπρώχνει κατ’ ευθείαν στα κεφάλια των γραμματέων των αρχιεπισκόπων που δεν είναι η τυχερή τους μέρα»... ..«Ελπίζω να τα σημειώσατε όλα αυτά. Για να μην πουν ύστερα ότι η αστυνομία δε δουλεύει πάνω σε επιστημονικές βάσεις»” (Σελ. 162), ή, ο λόγος για τον μπράβο Περεχίλ “...και του παράγγελε κι άλλο ούισκου δώδεκα ετών -«*tuelf years old*» είχε πει στο σερβιτόρο με κοσμοπολίτικη αυτοπεποίθηση-...” (Σελ. 323).

Το “Αίνιγμα της Σεβίλλης” επιτρέπει στον -ελαφρά εξουθενωμένο- αναγνώστη μερικά χρήσιμα συμπεράσματα. Όπως, το να μην ανησυχείτε αν ζήσατε μια ζωή κοινότοπη και επίπεδη. Με τα χρόνια, όλα θα γυρίσουν σε ένα όμορφο όνειρο, αρκεί να είστε φύση ρομαντική και καπνιστές κουβανέζικων Μοντε-κρίστο: “...Το άρωμά τους ξαναζωντάνευσε θαυμαστά ένα ένδοξο παρελθόν, και η Σεβίλλη, η Αβάνα -που τόσο έμοιαζαν μεταξύ τους-, η νιότη του της Καραϊβικής, από την οποία ούτε ο ίδιος δεν ήταν ικανός να ξεχωρίσει το πραγματικό από το φαντα-στικό, συγχωνεύονταν με το πρώτο φύσημα του καπνού σ’ ένα τέλειο και συναρ-παστικό όνειρο” (Σελ. 155), ή, το ότι οι δαίμονες πάντα κερδίζουν, ανεξάρτητα αν ο Ρεβέρτε το “ντύνει” αρκετά κομψά με τη φράση: “...Και ξαφνικά ο Κουάρτ βρέ-θηκε πάλι μόνος στους δρόμους της Σάντα Κρουθ, αγνοώντας αν -στην περίπτωση που υπήρχε κάτι κάτω από την εξαντλημένη του σάρκα- είχε μόλις καταδικάσει ή σώσει την ψυχή του” (Σελ. 443), ή, το ότι η Τέχνη (με κεφαλαίο) πρέπει να είναι στην υπηρεσία της Ανάγκης (επίσης με κεφαλαίο): “«Ήταν ένα πολύτιμο εικονοστάσι», παρατήρησε ο Κουάρτ. «Του δέκατου πέμπτου αιώνα». Ο ηλικιωμένος ιερέας έδειχνε να ενοχλείται. Η καύτρα του τσιγάρου έλαμψε εντονότερα: «Τι σημασία έχει ο αιώνας; Πλήρωναν γι’ αυτό.....». «Και το πουλήσατε;». «Φυσικά και το πουλήσα.

Χωρίς να διστάσω ούτε στιγμή. Με τα χρήματα επισκέυασα τη στέγη, αγόρασα φάρμακα για τους αρρώστους, μπάλωσα λίγο τις ζημιές από τους παγετούς και από τις ασθένειες των ζώων... Βοήθησα τον κόσμο να ζήσει και να πεθάνει» (Σελ. 426).

Δεν ξέρω αν μιλάμε για “μαγεία”, στην περίπτωση του Ρεβέρτε, ή, πιο σωστά, στην περίπτωση του “Αίνιγματος της Σεβίλλης”. Δεν συγκινούν όλους τα ίδια πράγματα. Αν “μαγικό” είναι το “άρτιο”, τότε το “Αίνιγμα” μπαίνει στον στίβο με πολλούς τίτλους νομιμοποίησης. Κάποιες σελίδες του, ιδιαίτερα αυτές που υπογραμμίζουν τη Σεβίλλη των ειδωλολατρών, μπορεί απλά να διαχέουν τον χαρακτήρα του “αστυνομικού”, αλλά είναι λογοτεχνία. Όλα τα αρχέτυπα “αστυνομικά” στοιχεία, το κίνητρο, το έγκλημα, ο δράστης, η δίωξη, η κάθαρση, είναι εδώ. Όμως, το “Αίνιγμα” δίνει περισσότερο την εντύπωση ενός μύθου μυστηρίου, ενός ψυχογραφήματος χαρακτήρων και καταστάσεων, ακόμα και μιας απόπειρας αποκαθήλωσης αξιών, και μοιάζει να αποκλίνει από το υπόδειγμα της αστυνομικής ιστορίας (αν τέτοιο υπόδειγμα υπάρχει, ή, και αν υπάρχει, αν συνιστά αίρεση μια ελεύθερη παράφραση του προτύπου). Μία δίκαιη πρόταση θα ήταν να δοθεί στον Ρεβέρτε το δικαίωμα της αμφιβολίας και να εκτιμηθεί το “Αίνιγμα της Σεβίλλης” σαν “Αστυνομική” και σαν “Λογοτεχνία”, σε υπέρκομψη συσκευασία του ενός!